

Anita Czerwińska¹
Joanna Gałczyk²

Pod merytoryczną opieką dr. Tomasza Landmanna

SPOŁECZEŃSTWO TYBETU – WYBRANE PROBLEMY

Streszczenie: W artykule poruszono problem Tybetu, który jest uznawany jako część terytorium Chin. Opisana została historia Tybetu oraz przede wszystkim problemy z jakimi zmagają się tybetańska społeczność, a także działania, jakie w celu polepszenia sytuacji w kraju tybetańskim podejmują organizacje międzynarodowe oraz Polska.

Słowa kluczowe: Tybet, Chiny, problemy Tybetańczyków, Dalajlama, Tybetański Region Autonomiczny, buddyzm

WSTĘP

Tybet jest państwem o burzliwej historii, zwłaszcza z udziałem Chińskiej Republiki Ludowej. Nic więc dziwnego, że dla większości kraj ten kojarzy się właśnie z Chinami. Mimo tego, można zauważyć, że kultura tybetańska jest znacznie odmienna od chińskiej, co negują chińskie władze.

Celem przedmiotowej pracy jest ukazanie problemów, z jakimi musi zmagać się społeczność tybetańska.

Niniejszy artykuł został napisany przede wszystkim w oparciu o raporty z badań na temat sprawy Tybetu, zwłaszcza praw człowieka – ze szczególnym uwzględnieniem raportów Departamentu Stanu USA.

1. HISTORIA KRAJU TYBETAŃSKIEGO

Historia Tybetu kojarzona jest przede wszystkim z buddyzmem oraz złożonymi stosunkami z Chinami. Tybetańczycy są jedną z największych mniejszości narodowych w Chinach, ponadto są odrębną grupą w kategoriach swojej ziemi, historii, języka, kultury oraz religii. Religię cechuje specyficzna odmiana buddyzmu, zwana „lamaizmem”. Historia Tybetu jest bardzo burzliwa, jednakże nigdy nie został on w pełni niepodległym państwem³.

1.1. Historia Tybetu przed 1912 r.

Dawne dzieje Tybetu nie są dokładnie znane ze względu na brak pisanych źródeł z tych czasów oraz fakt, że kronikarze tybetańscy mieli zwyczaj mieszać legendy z faktami.

¹ Anita Czerwińska – studentka studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.

² Joanna Gałczyk – studentka studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe na Wydziale Nauk o Bezpieczeństwie Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki.

³ Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce. Dostępne pod adresem: <http://pl.china-embassy.org/pol/zt/zgxz/t129424.htm> [dostęp: 20.12.2020].

Za pierwszego historycznego króla Tybetu uznaje się Songcena Gampo (610–649). Za jego rządów na tych terytoriach pojawił się buddyzm⁴. Ponadto jest on uznawany za założyciela Lhasy, patrona pisma tybetańskiego, a także przypisuje mu się sprowadzenie pierwszych buddyjskich mnichów z Indii⁵. W drugiej połowie VII i w całym VIII w. państwo tybetańskie osiągnęło swój największy terytorialny zasięg oraz największe znaczenie polityczne.

W XIII w. Tybet znajdował się pod znacznym wpływem imperium mongolskiego. Mongolski władca Czyngis-chan wkroczył do kraju w 1207 r.. Pod groźbą eksterminacji oraz najazdów, Tybet przyjął żądania Czyngis-chana⁶. W czasie panowania dynastii mongolskiej, Tybet był lennikiem Mongolii. Uważa się, że Czyngis-chan pragnął uczyć się buddyzmu od lamów tybetańskich, dlatego właśnie oszczędził to państwo. W XIII w. podpisano porozumienie, zawierające zapewnienie lojalności politycznej Tybetu w stosunku do Mongolii⁷.

Przełom XIX i XX w. przyniósł ze sobą przede wszystkim wzrost zainteresowania, a w jego następstwie także wzmoczoną penetrację Wyżyny Tybetańskiej przez dwa nowe aktywne politycznie mocarstwa w Azji Centralnej: carską Rosję i Imperium brytyjskie⁸. Wydarzenia te zbiegły się w czasie z intronizacją XIII Dalajlamy – pierwszego od ponad dwustu lat niezależnego przywódcy Tybetu.

W 1908 r. wojska mandżurskie dokonały inwazji na niczego niespodziewający się Tybet. Celem najazdu było zdobycie władzy. Dalajlama w tej sytuacji uciekł do Indii.

Jednakże w czasie upadku dynastii Qing (1911 r.), Dalajlama wrócił oraz ogłosił niepodległość swojego kraju. Jednocześnie podjął na arenie międzynarodowej starania o uznanie statusu Tybetu jako niezależnego państwa⁹.

1.2. Historia Tybetu w latach 1912-1951

Jest to okres, w którym Tybet posiadał dużą niezależność, jednakże nadal nie był uznawany na arenie międzynarodowej za państwo niepodległe.

Od 1913 do 1950 r. Tybet spełniał warunki państwowości, uznawane powszechnie przez prawo międzynarodowe. W 1950 r. istniały: naród, terytorium i niezależny od obcych władz rząd, który sprawował na owym terytorium władzę wewnętrzną¹⁰.

W 1913 r. przedstawiciele Wielkiej Brytanii, Chin oraz Tybetu uzgodnili w Simli warunki porozumienia, które gwarantowało Tybetowi autonomię¹¹. Owe porozumienie dzieliło Tybet na tzw. Zewnętrzny i Wewnętrzny, przy czym pierwszy z nich obejmował obszar odpowiadający mniej więcej dzisiejszemu Tybetań-

⁴ *Poznaj Tybet*. Dostępne pod adresem: <https://criss0307.wordpress.com/historia/> [dostęp: 20.12.2020].

⁵ *Ibidem*.

⁶ M. Dobrowolska, *Problem współistnienia Tybetu i Chin*, „Consensus. Studenckie zeszyty naukowe”, nr 2/2002, s. 54.

⁷ *Ibidem*, s. 55.

⁸ *Poznaj Tybet, op. cit.*

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Status Tybetu*. Dostępne pod adresem: <http://www.sft.org.pl/o-tybecie/historia/status-tybetu/> [dostęp: 21.12.2020].

¹¹ M. Dobrowolska, *op. cit.*, s. 58.

skiemu Regionowi Autonomicznemu¹². W Tybecie Zewnętrznym, chiński rząd miał powstrzymać się od ingerowania w działanie jego administracji. Z kolei Tybet Wewnętrzny (większość prowincji Kham i prowincja Amdo) miał zostać integralną częścią Republiki Chińskiej. Jednakże umowa nie weszła w życie, ponieważ Chiny i Tybet nie porozumiały się w sprawie granicy¹³.

W 1934 r. władze chińskie wysłały do Tybetu misję wojskową pod dowództwem gen. Huang Musonga. Misja ta założyła w Lhasie stałą agenturę, która miała pilnować granicy chińsko-tybetańskiej¹⁴.

Po ustanowieniu Chińskiej Republiki Ludowej w 1949 r. przez Mao Zedonga, jej rząd oficjalnie poinformował miejscową władzę tybetańską, by przysłała swoich przedstawicieli do Pekinu, aby negocjować nad statusem Tybetu¹⁵. W konsekwencji podpisano „siedemnastopunktową” ugodę. Ustanawiała ona m.in. prawo do wejścia wojsk chińskich na teren Tybetu oraz prawo do prowadzenia polityki zagranicznej przez rząd pekiński. Według tego dokumentu, Tybet określony był jako część Chin, jednakże gwarantowano mu także niezależność religijną, kulturalną oraz gospodarczą¹⁶.

1.3. Współczesna sytuacja Tybetu

Obecnie Tybet nie jest autonomicznym państwem. Od 1965 r. powołano Tybetański Region Autonomiczny ze stolicą w Lhasie.

Po jego powstaniu ludność tybetańska posiada uprawnienia obywatelskie i polityczne. W Tybecie szczególnie chroniona i szanowana jest również swoboda wyznania. Ponadto, Rząd Centralny podjął szereg działań, aby zachować oraz rozwinąć tradycyjną kulturę, a także zagwarantować narodowości tybetańskiej wolność używania własnego języka i pisma¹⁷.

1.4. Dalajlama

Określenie „dalajlama” pochodzi z połączenia słów ta-le (ocean) i bla-ma – lama¹⁸. Według buddyzmu tybetańskiego, jest jednym z kilku istot, które po śmierci świadomie wybierają swoje kolejne wcielenie.

Dalajlamowie wielokrotnie przepowiadali za życia, gdzie narodzi się ich następna inkarnacja. Tym samym, zgodnie z tybetańskim światopoglądem, jest tylko jeden dalajlama, a kolejne numery oznaczają jedynie kolejne wcielenia tej samej osoby.

W 1940 r. duchownym przywódcą Tybetu został Tenzin Gjaco, zwany XIV Dalajlamą. Z powodu chińskich działań wojennych, przebywa na emigracji w Indii. Również stamtąd kieruje emigracyjnym rządem swojego kraju. Jak wiadomo, nie zostawia swojego kraju w potrzebie i czynnie bierze udział w działaniach, mających na celu ustabilizowanie sytuacji w kraju. W związku z tym, Centralna Admini-

¹² *Poznaj Tybet, op.cit.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce, *op. cit.*

¹⁶ *Status Tybetu, op. cit.*

¹⁷ Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce, *op. cit.*

¹⁸ <http://encyklopedia.naukowy.pl/Dalajlamowie> [dostęp: 21.12.2020].

stracja Tybetańska zwróciła się o pomoc do Organizacji Narodów Zjednoczonych, w wyniku czego pojawił się plan pokojowy. Składał się on z pięciu głównych założeń:

1. Uczynienie całego Tybetu strefą pokojową.
2. Zaprzestanie chińskiej polityki transferu swojej ludności do Tybetu, która uderza bezpośrednio w rodzimych mieszkańców.
3. Respektowanie podstawowych praw człowieka i wolności w Tybecie.
4. Odnowa i ochrona środowiska naturalnego w Tybecie.
5. Rozpoczęcie rzetelnych negocjacji traktujących o statusie Tybetu i relacji pomiędzy ludnością chińską a tybetańską¹⁹.

Ponadto, za swoją postawę Tenzin Gjaco otrzymał w 1989 r. pokojową Nagrodę Nobla. XIV Dalajlama stara się działać w kierunku pokoju na świecie oraz reprezentuje postawę non-violence, która neguje użycie przemocy.

Tenzin Gjaco sam uważa siebie za człowieka, który: „promuje ludzkie wartości, uważane za klucz do szczęśliwego życia jednostek, rodzin i społeczności. Dzięki religii propaguje harmonię między różnymi wyznaniem. Ponadto, należy skupić się przede wszystkim na edukacji dzieci oraz kształceniu specjalistów z różnych dziedzin. Trzeba również posiadać większą świadomość w sferze ochrony środowiska naturalnego i zdrowia oraz lepszego zrozumienia strategii niestosowania przemocy wśród Tybetańczyków”²⁰.

Działalność XIV Dalajlamy jest także krytykowana. Rząd Chińskiej Republiki Ludowej oskarża go o działalność secesjonistyczną i nawoływanie do oderwania Tybetu od Chin, a także o próby „szerzenia chaosu” w tym regionie, m.in. poprzez sprowokowanie zamieszek w Tybecie w marcu 2008 r.

Dalajlamę krytykują także radykalni tybetańscy działacze emigracyjni. Zdaniem członków Kongresu Młodzieży Tybetańskiej, jego polityka jest „zbyt pokojowa” i „nieskuteczna”²¹.

2. PROBLEMY SPOŁECZEŃSTWA TYBETU

Tybetańczycy z całą pewnością są narodem. Trudno wręcz o lepszy przykład odrębnego, spełniającego wszystkie kryteria narodu: Tybetańczycy są wspólnotą historyczną, językową, kulturową i etniczną, posiadają wspólną tożsamość i przeszłość oraz wolę, by domagać się uznania swego prawa do samostanowienia²².

Tybetańczykom odmawia się prawa samostanowienia od czasu chińskiego najazdu i okupacji, pomimo tego, że w świetle prawa międzynarodowego Chińska Republika Ludowa zobowiązana jest do zezwolenia im na korzystanie z owego

¹⁹ E. Woźniak, *Zamknięte społeczeństwa Tybetu. Azjatyckie Studium Przypadku*, Praca licencjacka, Wrocław 2015.

²⁰ *Oredzie Dalajlamy: Słuszna sprawa Tybetu zwycięży*. Dostępne pod adresem: https://wyborcza.pl/1,75399,6362605,Oredzie_Dalajlamy__Sluszna_sprawa_Tybetu_zwyciezy.html [dostęp: 22.12.2020].

²¹ *Ibidem*.

²² M. Kalandyk, *Etniczny konflikt o tożsamość, a zmiana identyfikacji językowej Tybetańczyków w Tybetańskim Regionie Autonomicznym*, „Nauki Humanistyczne”, nr 1/2010.

prawa²³. Ponadto, w 1961 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Rezolucję nr 1723 (XVI), w której uznano prawo narodu tybetańskiego do samostanowienia. W związku z tym, ONZ oficjalnie wezwało Chiny do zaprzestania „praktyk, pozbawiających naród tybetański podstawowych praw człowieka i wolności, w tym prawa do samostanowienia”²⁴. Jednakże pomimo starań, społeczeństwo Tybetu nadal zmaga się z wieloma problemami.

2.1. Problemy związane z zatrzymywaniem więźniów politycznych

Więźniowie polityczni często skazywani są bezpodstawnie. W celu rozwiązania zatrzymań oraz wywierania nacisku na rząd chiński, powstała Kampania na rzecz Wolnego Tybetu. Kampania ta zajmuje się głównie wysyłaniem oficjalnych pism i listów z prośbą o bezzwłoczne i bezwarunkowe zwolnienie tybetańskich więźniów politycznych.

Ponadto, liczne raporty potwierdzają, że więźniowie są torturowani i maltretowani. Stosowane są: rażenie prądem, krępowanie, podwieszanie oraz inne techniki torturowania i zadawania bólu. Wiele źródeł informowało o biciu i znęcaniu się nad uwięzionymi mniszkami²⁵.

W tym zakresie Parlament Europejski współpracuje z organizacjami tybetańskimi, wzmacniając rezolucjami działania prowadzone przez obrońców praw człowieka, ponieważ pojawiały się liczne donosy, iż rząd chiński stosował tortury i źle traktował tybetańskich więźniów politycznych²⁶.

2.2. Niesłuszne wyroki sądowe na Tybetańczykach

Tybetańczycy właściwie nie mają możliwości korzystania z pomocy prawnej, a sędziowie, którzy ich osądzają, nie mają żadnego albo prawie żadnego wykształcenia prawniczego.

W 1990 r. Rząd Chin wydał rezolucję w sprawie 22-letniego studenta Lobsanga Tenzina, któremu w marcu 1988 r. postawiono zarzut zabójstwa chińskiego policjanta. Pomimo braku dowodów winy, Tybetańczyk został skazany na karę śmierci²⁷.

Eurodeputowani wezwali państwa członkowskie i instytucje Wspólnot Europejskich w celu podjęcia działań dyplomatycznych na rzecz wstrzymania wykonania wyroku i zamiany kary śmierci na dożywotnie pozbawienie wolności. Pod wpływem międzynarodowej presji, w marcu 1991 r. wyrok Tenzina zamieniono na dożywocie, a następnie na 18 lat pozbawienia wolności²⁸.

²³ *Status Tybetu, op. cit.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ http://www.sft.org.pl/old.tybet/raport63f7.html?raport_id=341 [dostęp: 28.12.2020].

²⁶ S. Michalak, *Problem Tybetu i Tybetańczyków w rezolucjach Parlamentu Europejskiego*. Dostępne pod adresem: https://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/2-2008_Michalak.pdf [dostęp 28.12.2020].

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

2.3. Chińska kampania „edukacji patriotycznej”

Na początku 2005 r. chińskie władze nasiliły prowadzoną od 1996 r. kampanię tzw. edukacji patriotycznej. Kampania ta służy rozciągnięciu kontroli państwa nad buddyjskimi klasztorami w Tybecie²⁹.

W ramach akcji zmusza się tybetańskich mnichów i mniszki do podpisywania oświadczeń, w których donoszą, że Dalajlama jest niebezpiecznym separatystą i ogłaszają Tybet częścią Chin³⁰.

Duchowni odmawiający współpracy są wydalani. W październiku 2005 r. prowadzono edukację patriotyczną w klasztorze Drepung w Lhasie, jednym z najważniejszych ośrodków buddyzmu tybetańskiego. Podczas kampanii w niejasnych okolicznościach zmarł Ngałang Dziangczub, młody mnich mieszkający w klasztorze³¹.

W listopadzie chińskie władze aresztowały w Drepungu pięciu mnichów, którzy odmówili współpracy. Na znak solidarności z zatrzymanymi, ponad 400 duchownych uczestniczyło w milczącym pokojowym proteście na głównym dziedzińcu klasztoru. Demonstracja została spacyfikowana, a dodatkowo zarządzono również ścisłą blokadę klasztoru³².

2.4. Tybet – „umierająca cywilizacja”?

Rząd chiński tłumi w społeczności Tybetu wszelkie odruchy narodowościowe, przez co społeczeństwo jest mocno zastraszone i stara się nie manifestować prawdziwych uczuć wobec swojego narodu.

Ponadto, rząd chiński łamie podstawowe prawa człowieka oraz traktuje Tybetańczyków jako tzw. „podludzi”, przez co mają oni utrudniony dostęp do opieki zdrowotnej, czy edukacji.

Skutkiem tych działań jest zanik społeczności tybetańskiej – są oni zastraszani, tłamsi się ich religię i zwyczaje, a przeciwstawienie się temu wiąże się z opłakanymi skutkami dla jednostek. W związku z tym, uważa się, iż społeczeństwo Tybetu jest umierającą cywilizacją, pomimo swojego bogatego dorobku duchowego i kulturowego.

2.5. Przestrzeganie praw człowieka w Tybecie

Niełatwo jest określić stopień nieprzestrzegania praw człowieka w Tybecie. Z wielu raportów wynika jednak, że władze chińskie nadal dopuszczają się naruszeń tam praw człowieka. Przejawia się to najczęściej za pomocą stosowania tortur, aresztowań oraz długiego więzienia tybetańskich działaczy za pokojowe wyrażanie poglądów politycznych i religijnych. W dalszym ciągu i w coraz szerszym zakresie ograniczane są swobody religijne i inne podstawowe wolności.

²⁹ http://www.sft.org.pl/old.tybet/raport7e3d.html?raport_id=365 [dostęp: 29.12.2020].

³⁰ S. Michalak, *op. cit.*

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

Prześladowania na tle wyznaniowym potwierdzają liczne samobójstwa wśród tybetańskich mnichów i mniszek. Dochodzi do nich pomimo tego, że buddyzm uważa odebranie sobie życia za jedno z najbardziej haniebnych grzechów³³.

Ponadto, mnisi i mniszki stanowią również ponad 70% podejrzanych o przestępstwa polityczne³⁴.

Konkludując, prawa człowieka są przez władze chińskie bardzo często łamane. Polityka Chin dąży do wyparcia wpływów kultury tybetańskiej poprzez stosowanie represyjnych środków kontroli społecznej i politycznej, które stopniowo ograniczają fundamentalne swobody Tybetańczyków i zagrażają kulturowemu dziedzictwu Tybetu³⁵.

3. DZIAŁALNOŚĆ W SPRAWIE TYBETU ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH ORAZ POLSKI

Spółeczeństwa międzynarodowe nie pozostają obojętne w stosunku do losu Tybetańczyków. Wspierają one kampanie, które prowadzone są przez obrońców praw człowieka i wzywają do pomocy przeciw polityce Chińskiej Republiki Ludowej³⁶.

3.1. Działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych

ONZ zainteresowało się sytuacją w Tybecie, zwłaszcza w sprawie torturowania więźniów w 2008 r., kiedy powołano Komitet przeciwko torturom.

Członkowie Komitetu postawili zarzuty władzom w Pekinie, które w szczególności dotyczyły:

- zatrzymania w marcu 2008 r. wielu Tybetańczyków oraz braku ograniczeń w ich traktowaniu,
- braku przeprowadzenia przez Chiny dochodzenia w sprawie śmierci na skutek ostrzelania przez policję Tybetańczyków, odbywających w okręgach Kardze i Ngaba oraz w Lhasie pokojową demonstrację,
- braku niezależnego i bezstronnego dochodzenia w sprawie stosowania tortur, jak również braku zezwolenia ze strony chińskiej na wpuszczenie do Tybetu niezależnych śledczych, w tym z ramienia ONZ i Czerwonego Krzyża,
- braku zapewnienia Komitetowi przez Chiny informacji o miejscu pobytu znacznej grupy osób aresztowanych od marca, których los pozostaje nieznan³⁷.

Organizacja Narodów Zjednoczonych wystosowała również apele o poszanowanie odrębności kulturowej, religijnej, oraz podstawowych praw, które przysługują narodowi tybetańskiemu. Organizacja stara się wpłynąć na Chińską Republikę Ludową, przede wszystkim w kwestii stosowania polityki, polegającej na przemieszczaniu się ludności chińskiej na obszar Tybetu, co skutkuje faktem, że

³³ http://www.sft.org.pl/old.tybet/raport63f7.html?raport_id=341 [dostęp: 02.01.2021].

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ http://www.sft.org.pl/old.tybet/raport63f7.html?raport_id=341 [dostęp: 02.01.2021].

³⁶ S. Michalak, *op. cit.*

³⁷ E. Woźniak, *op. cit.*

tybetańskie społeczeństwo uważane jest za mniejszość narodową w swoim własnym kraju³⁸.

3.2. Działalność Unii Europejskiej

Kraje członkowskie Unii Europejskiej zdecydowanie potępiają to, co dzieje się w Tybecie. W stanowisku Unii Europejskiej znalazł się też apel do rządu Chińskiej Republiki Ludowej o podjęcie dialogu z Dalajlamą, który dotyczyłby spraw autonomii, zachowania języka, kultury, religii i tradycji Tybetu.

Ponadto, w latach 1987-2008, Parlament Europejski uchwalił blisko 30 rezolucji poświęconych Tybetowi i Tybetańczykom³⁹.

W 2008 r. przedstawiciele Unii poruszyli podczas rozmowy z reprezentantami Chin temat sytuacji w Tybecie. Wówczas rząd Chińskiej Republiki Ludowej zapewnił, iż podejmie rozmowę z przedstawicielami Dalajlamy. Do spotkania i rozmowy doszło 4 maja 2008 r., poruszono wówczas najważniejsze problemy Tybetu będące równocześnie fundamentem jego izolacji kulturowej, religijnej oraz politycznej⁴⁰.

Unia Europejska uważa, iż do podstawowych problemów związanych z Chińską Republiką Ludową należą: stosowanie kary śmierci, brak wolności słowa z uwzględnieniem wolności prasy, stosowanie tortur i notoryczne prześladowanie tybetańskiej ludności⁴¹.

3.3. Działalność Rzeczypospolitej Polskiej

W sprawę Tybetu zaangażowało się również polskie społeczeństwo. Organizowane są kampanie wspierające Tybet, a jednocześnie potępiające działanie Chin. Mają one charakter petycji, marszy oraz listów kierowanych później do najwyższych urzędników w Polsce, którzy również nie pozostają obojętni na sprawę Tybetu⁴².

Ponadto w latach 1991-2007 istniało Polskie Stowarzyszenie Przyjaciół Tybetu, którego głównym zadaniem było informowanie o bieżącej sytuacji w Tybecie oraz o jego kulturze oraz historii. Dodatkowo, Stowarzyszenie podejmowało szereg działań na rzecz przestrzegania praw człowieka w państwie. W Polsce była to wówczas najważniejsza organizacja protybetańska.

Polskie Stowarzyszenie Przyjaciół Tybetu prowadziło działania takie, jak:

- organizacja wykładów, spotkań czy demonstracji,
- dostarczanie informacji o Tybecie,
- współpraca z innymi instytucjami w Polsce i za granicą,
- działalność wydawnicza⁴³.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ S. Michałak, *op. cit.*

⁴⁰ E. Woźniak, *op. cit.*

⁴¹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0434_PL.html?redirect [dostęp: 03.01.2021].

⁴² E. Woźniak, *op. cit.*

⁴³ *Ibidem*.

W 2007 r. podjęto decyzję o zlikwidowaniu Polskiego Stowarzyszenia Przyjaciół Tybetu oraz kontynuowaniu działań w ramach Programu Tybetańskiego w Fundacji „Inna Przestrzeń”⁴⁴.

PODSUMOWANIE

Konkludując powyższe rozważania, Chiny nadal ingerują w sprawy Tybetu, uważając go za część swojego kraju. Takie stanowisko Chin zdaje się pozostawać niezmiennie, pomimo negacji przez najwyższe organy międzynarodowe, takie jak Unia Europejska czy ONZ.

Jedynym sposobem aby pomóc społeczności tybetańskiej, wydaje się reakcja całego świata na działania Chin. Tylko solidarność agend światowych może przynieść oczekiwany skutek, tak, by Tybetańczycy mogli otrzymać pełnię praw, które są im odbierane.

BIBLIOGRAFIA

Artykuły z czasopism

1. Dobrowolska M., *Problem współistnienia Tybetu i Chin*, „Consensus. Studenckie zeszyty naukowe”, nr 2/2002.
2. Kalandyk M., *Etniczny konflikt o tożsamość, a zmiana identyfikacji językowej Tybetańczyków w Tybetańskim Regionie Autonomicznym*, „Nauki Humanistyczne”, nr 1/2010.

Źródła internetowe

3. Ambasada Chińskiej Republiki Ludowej w Polsce. Dostępne pod adresem: <http://pl.china-embassy.org/pol/zt/zgxz/t129424.htm>.
4. <http://encyklopedia.naukowy.pl/Dalajlamowie>.
5. http://www.sft.org.pl/old.tybet/raport63f7.html?raport_id=341.
6. http://www.sft.org.pl/old.tybet/raport7e3d.html?raport_id=365.
7. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0434_PL.html?redirect.
8. Michalak S., *Problem Tybetu i Tybetańczyków w rezolucjach Parlamentu Europejskiego*. Dostępne pod adresem: https://www.ce.uw.edu.pl/pliki/pw/2-2008_Michalak.pdf.
9. *Orędzie Dalajlamy: Słuszna sprawa Tybetu zwycięży*. Dostępne pod adresem: https://wyborcza.pl/1,75399,6362605,Oredzie_Dalajlamy__Sluszna_sprawa_Tybet_u_zwyciezy.html.
10. *Poznaj Tybet*. Dostępne pod adresem: <https://criss0307.wordpress.com/historia/>.
11. *Status Tybetu*. Dostępne pod adresem: <http://www.sft.org.pl/o-tybecie/historia/status-tybetu/>.

⁴⁴ *Ibidem*.

Pozostałe

12. Woźniak E., *Zamknięte społeczeństwa Tybetu. Azjatyckie Studium Przypadku*, Praca licencjacka, Wrocław 2015.

TIBETAN SOCIETY – SELECTED PROBLEMS

Summary: *The article addresses the issue of Tibet, which is recognized as part of Chinese territory. It describes the history of Tibet and, above all, the problems faced by the Tibetan community, as well as actions taken by international organizations and Poland to improve the situation in the Tibetan country.*

Keywords: *Tibet, China, the problems of the Tibetans, the Dalai Lama, the Tibet Autonomous Region, Buddhism*